

ձեռքով սպանուած դ.տան վանահայր Աստուածատուր վարդապետին:

Հանգուցեալ Աստուածատուր վարդապետը ծնուած է 1850-ին: Իւր ուսումն ստացել է Տփլիսի Ներսիսեան հոգևոր դպրանոցում: 1866-ի մայիսի 14-ին ընդունուել է իրրե հոգևորական և կարգուել է սպասաւոր Սղնախի եկեղեցում: 1866 թ. օգոստոսի 25-ին փոխադրուել է նոյն պաշտօնով Տփլիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին. 1869 թ. մարտի 16-ին ձեռնադրուել է դպիր Տփլիսի ս. Նշան եկեղեցում: 1869 թ. սեպտ. 24-ին անդամ է նշանակուել Հաղբատի վանական կառավարութեան: 1872 մայիս 30-ին ձեռնադրուել է սարկ: 1872 մայիս 31-ին կարգուել է ուսուցիչ վանական դպրոցում: 1875 յունուար 26-ին արեղայ է ձեռնադրուել Հանգուցեալ Երեմիա եպ. Գալստեանից և նոյն թուի մարտ 8-ին միաբան կարգուել Չարեքայ վանքին: 1875 ապրիլ 18-ին կարգուել է վանահայր նոյն վանքին, ուր և մնաց մինչև մահը, սակաւ ընդմիջումներով, և երկար աշխատութեամբ կարողացաւ հաստատել տալ վանքի կալուածները: 1877 հոկտ. 25-ին նա ստացել է լանջախաչ հանգուցեալ Գէորգ Դ. կաթուղիկոսից:

Չարագործութեան հանգամանքները չեն պարզուած:—Աստուած քաղցր անէ դժբաղդ զոհի դատաստանը և հանգուցանէ ի լոյս երեսաց Իւրոց. ամէն:

Տ Ա Ճ Կ Ա Հ Ա Յ Ք

Երամեան յոբելեան.—1903 թուականի օգոստոսին Վանում տօնուելու է Երամեան վարժարանի 25 ամեայ յոբելեանը: Վարժարանի հիմնադիրն՝ Համբարձում Երամեան, որ ամբողջ 25 տարի աննկուն ջանքերով առաջ է տարել իր գործը՝ չընկճուելով ոչ մի արգելաւիթ հանգամանքի առաջ, որ իր ընտրած ասպարէզում աչերի լոյսը կորցնելուց յետոյ էլ չի քաշուել դորձից, արդարեւ արժանի է ամէն քաջալերութեան: Մի ցաւալի

Երողութիւն է, որ այսօր Տաճկահայ գաւառներում կրթութեան
 գործը, բացառութեամբ մէկ երկու տեղի, մնացել է բոլորովին
 երեսի վրայ՝ այն տխուր հանդամանքի բերմամբ, որ այնտեղ ուս-
 ման և գիտութեան սպասաւորներն ամբողջ ուշն ու միտքը կեն-
 տրոնացած է եղել Պոլսի վրայ։ Երամեան վարժարանի հիմնադիրն
 այլ կերպ էր մտածում։ Հաւատարիմ մնալով այն համոզման, որ
 գաւառում սիրով ծառայելու համար՝ ապագայ ուսուցիչն իր
 նախնական դարգացումը գաւառում պէտք է ձեռք բերէ,—իրանձ-
 նական ջանքերով խնամել, առաջ է տարել մի գործ, որի պտուղ-
 ներն այսօր վայելում է Վանն իր շրջակայքով։ Այժմ Երամեան
 վարժարանի ուսուցչական խմբի անդամները մեծ մասամբ Երա-
 մեան սաներ են, որով դպրոցի ուսումնական վիճակն աւելի
 զթոստ հոգածու ձեռքերի է յանձնուած, նիւթական մասն էլ
 դեղձումներեց ըստ կարելւոյն ազատուած։ Որքան յայտնի է մեզ՝
 մամուլի մէջ դեռ ո՛չ մի տրտոււնջ չի լսուած այդ հաստատու-
 թեան հասցէին, այնպէս որ իրաւունք չենք համարում կաս-
 կածելու հետեւեալ տողերի վրայ, որ գտնում ենք «Սուրհանդակ»ի
 1149 թուում, յիշեալ յորեւեանի կարգադիր մասնախմբի կողմից
 գրուած. «Արդ, Երամեան, մեր արդիւնաւոր դաստիարակը, իր
 աչազուրկ վիճակին մէջ յաջողած է կրթական հաստատութիւն
 մը հիմնել Վանայ մէջ և վարել ամբողջ 25 տարի՝ շատ նպա-
 տակայարմար, պատուաքեր և արդիւնաւոր ուղղութեամբ, օժ-
 տելով իր դպրոցը մշակուած ծրագրով մը, բաւական ճիշտ գրա-
 դարանով մը, ուսմանց բաղմազան ձեռնարկներով և գործնական
 միջոցներով, ըստ կարելւոյն նորագոյն մանկավարժական մեթոտ-
 ներու կիրարկութեամբ, տարեկան իւր 250 լիրայի թոշակաց հա-
 սոյթով, և այս ամենէն դատ, ի սէր իր ձեռնարկին, կուրծք տալով
 ամէն դժուարութեանց և զոհողութեանց, այնքան հանրօգուտ
 գեր մը կատարելով իր միջավայրին մէջ, և վերջապէս հաստա-
 տամտութեան և աննկուն կորովի դուլելի օրինակ տալով»։—Ան-
 շուշտ Հայ հասարակութիւնն անփոյթ չի գտնուի՝ իր օժանդա-
 կութեամբ քաջալերելու բաղմբերալտ Երամեանին. իսկ ինչ վե-
 րաբերում է կարգադիր մասնախմբին, ցանկալի էր որ նա այժ-
 մեանից պատրաստէր հրատարակելու համար մի տեղեկագիր,
 որտեղ արձանագրուած լինէին վարժարանի տարեկան ելն ու
 մուտքը, տարիների ընթացքում ուսմանց ծրագրի մէջ մտած
 փոփոխութիւնները, իւրաքանչիւր տարուայ ընթացաւարտների
 թիւը, նրանց ընտրած ասպարէզներն ու, վերջապէս, ներկայ վի-
 ճակը մանրամասնօրէն։ Լաւագոյն միջոցն է այս, որով կարելի է
 արժանանալ հասարակութեան բանիմաց դատուարդի վստահու-
 թեանն ու խրախուսանքին։

Աճխարհաբար շարական։—Կ. Պոլսում հայ և օտար լեզուներն ուսուցիչ պ. Երուանդ Տէր Անդրէասեան ձեռնարկել է շարականների աշխարհաբար թարգմանութեան։ Արդէն տպագրուած՝ հրատարակի վրայ են Ս. Ծննդեան շարականներն իրանց գրաբար ընագրով և աշխարհաբար թարգմանութեամբ։ Հետըզհետէ լոյս կը տեսնեն մնացած շարականներն ևս։

«Նճխար կամ մասունք»։—Այս վերնագրով մի շարք յօդուածներ լոյս տեսան «Բիւրակն» շաբաթաթերթում, որոնց հեղինակն է Արմաշական Կորիւն վարդապետ։ Ինչպէս ժողովրդից շատերի, նոյնպէս և Արմաշու Գպրեւանքի խնամակալութեան անդամների կրօնական զգացումները վիրավորուած են նորա արտայայտած աղատամիտ կարծիքներից։ Այս առթիւ խիստ բողոքներ լոյս տեսան Կ. Պոլսի մի քանի թերթերի մէջ։ Ս. Պատրիարքը զրկել էր յօդուածագիրն, որ նոյն հոգւով քարոզներ ևս տուել է՝ թաղային քարոզչութեան պաշտօնից և պատուիրել զնալ կամ իր հայրենի գիւղը Ասլանբէգ և կամ կրկին Արմաշու վանքը. բայց Կորիւն վարդապետը մի մեղայագիր տալով՝ արժանանում է ներման։

Աղբատախնամ ընկերութիւններ։—Պոլսի Հայ հասարակութիւնը, առաւելապէս իր օժանդակութեամբ, ոչ միայն պահում է մի ընդհանուր ազգային հիւանդանոց, ուր այս րոպէիս կան հազարից աւելի պատասպարեալներ, և Գալֆայեան որբանոցը, այլ և իւրաքանչիւր թաղի համայնք խնամում է իր կարօտ թաղակիցներին։ Տարիներ առաջ կային արդէն Պոլսի զանազան թաղերում աղքատախնամ ընկերութիւններ, բայց դրանց թիւն այնպէս ստուար չէր, ինչպէս այժմ։ Այսօր համարեաւ ամէն թաղ ունի իր աղքատախնամը։ Այսպիսի ընկերութեանց բազմանալը եթէ մէկ կողմից ապացոյց է, որ այնտեղ աղքատութիւնն օրէցօր աւելանում է, միւս կողմից միութարութիւն է այն տեսակէտով, որ հասարակութիւնը հետաքրքրուում է իր կարօտեալ եղբայրների վիճակով, նրանց վիշտն համարում է իւրը և, որ գովելին է, միջոցներ է ձեռք առնում փոխադարձ օգնութեամբ սրբելու նրանց արտասուները։

— Երանուհի մայրապետը վերջապէս չկրցաւ ազատիլ զինք գեանահարող կաթուածէն։ Անցեալները փափաքած էր որ Որբանոցին մէջ զինք պտտցնեն, և այն պահուն պաղ առած ըլլալով, իր մահուան անմիջական շարժառիթ եղաւ թոքատապը։ Հանգուցեալը 48 տարու էր, Սկիւտար ծնած, Էմնաֆ ծնողքի մը զաւակ, զոր Սրբուհի Մեծ Մայրապետն որդեգրած էր մատաղ հասակէն և կյուտար իրեն ձեռնասուն ընել։ Ունեցած

նախնական կրթութիւնն ստացաւ Որբանոցին մէջ, և 1889ին, երբ Սրբուհի Մայրապետ մեռաւ, Որբանոցին տեսչութիւնը վիճակեցաւ Երանուհի մայրապետին, որուն օժանդակեցին Բիւրիկ մայրապետ Հաճեան իբրեւ փոխանորդ, և Քոյր Երանուհի, վարպետ ձեռագործի, և այս վերջնոյն ալ օգնեց իր այլիք քոյրը Հահիկ, Հանգուցեալն 500 սգերլինի ապահովագրութիւն մ'ըրած էր իւր անուան վրայ, զոր Ս. Պատրիարքն ի վերջոյ դարձնել տուաւ Որբանոցին անուան վրայ, ինքն վճարելով տարեգինը:

— Կարնեցիք և իրենց առաջնորդը, Տ. Զաւէն Ծ. Վ., խնդակցութեան արժանի են՝ Կարնոյ—մայր եկեղեցիին նորոգումներուն աւարտման և ժամերգութեանց վերսկսման առթիւ: Նոյեմ.ի 3րդ օրն ուրախութեան օր մ'էր Կարնոյ ազգայնոց համար. զի նոյն օրը, Մեծ Երկրաշարժէն ի վեր առաջին անգամն ըլլալով, վերաբացուեցան այն մեծ սրբավայրին դուռները, և ժողովուրդը նորէն վայելեց հոգևոր պաշտամունքի շնորհն ու մխիթարութիւնը, և գոհունակութիւնն ունեցաւ լսելու պարագային յարմար մէկ քարոզն իր բարեջան Առաջնորդին: Ամենքս ալ դեռ կշիշենք հոգեկան բուռն ցնցումն ի լուր աղետաբեր երկրաշարժին Կարնոյ, որ սպառնացաւ պահ մը ամայացնել և անշքացնել բովանդակ քաղաքը, մին ամէնէն հին շահաստաններէն Ասիոյ, Պոլսեցիք վայրկենապէս օգնութեան հասան, իրենք հեռագրելով և հայթայթելով նպաստի առաջին գումարներէն մէկը, և առաջին օրէն ի վեր անձկութեամբ հարցուցին, լսեցին, կարդացին Կարնոյ լուրերը: Լայնասփիւռ դժբախտութեան մէջ մխիթարական կէտ մը եթէ կար, մարդու կորուստի գրեթէ անդոյութիւնն էր, և դալով նիւթական վնասին, շնորհիւ Վեհապետական դթութեան, և տեղական ու արտաքին օժանդակութեան, շնորհիւ նաև տեղացիներուն ընդոծին ճարպիկութեան, չարքաշութեան, ինքնօգնութեան ու ձեռներկցութեան, ատրիճանաբար դարմանուեցան կորուստները, վերաշինուեցան տուներն ու խանութները, և առեւտրական պահ մ'ընդհատուած կեանքը վերսկսաւ իր փրկարար շրջանը: Ազգին կալուածներն ու հանրային շէնքերն ո՛չ նուազ քայքայուած էին, և հետզհետէ անոնք ալ այնքան նորոգուեցան որ ոմանք առաջուրնէ աւելի վարձք բերել սկսան: Արհածեալներն ամփոփելու և մխիթարելու, կարօտներուն օգնութեան հասնելու, ծագած համաճարակին զոհերը դարմանելու և ընդհանուր խորտակումի բեկորներուն տակէն գործունեայ կեանքը վերականգնելու շինիչ աշխատութեան մէջ իր գործակցութեան դնահատելի քաժինն ունեցաւ Տ. Զաւէն Ծ. Վ., որ թէպէտ շատ համեստ է և սովոր չէ իր արարքները շնորհակց

Տեղեկագրերներով հռչակելու ի ձայն փողոց և թմբուկի, և դեռ Պատրիարքարան չդրիած՝ լրագրերներու մէջ հրատարակութեան տալու, բայց այդ պատճառաւ նուազ յիշատակելի և գովելի չեն իր տքնութիւնք, իր յոգնութիւնք, որոց արդար յաջողութեամբ մը պսակումը տեսնելով, ինքն ալ հոգեվին ոչ նուազ ուրախացած պէտք է ըլլայ այն օրն ուր հանդիսաւոր պատարագով մը գոհութիւն կմատուցանէր Առտուծոյ:

— Սեբաստիոյ և շրջականերուն համար ուսումնական և կրթական տեսակէտով մեծ կարեւորութիւն և նշանակութիւն պիտի ունենայ, երբ վերջնականապէս որոշուի այնտեղ փոխադրել Սանատարեան վարժարանը: Արդէն այս մասին հասած տեղեկագրին մէջ այնպիսի դիւրութիւններ կան նշանակուած, որ այս տեղափոխութեան ընծայելիք օգուտները որոշապէս պատկերացած են: Մէկ կողմէ այս կարգադրութիւնը, և միւս կողմէ ալ նոր բացուելիք ընծայարանին հաստատութիւնը նշանակալից իրողութիւններ են այդ կողմերուն համար, ուր շատոնց ի վեր կրթական զգալի քայլ մը չէր առնուած, և տեղական միջոցներով ինչ որ կարելի էր, այն եղած էր: Ընծայարանը բոլորովին նորութիւն մը չէ այդ կողմերուն համար: 1872ին Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքին մէջ դարձեալ ընծայարան մը հաստատուած է որ երեք տարի միայն տեւած է: Բայց թէ ինչ արդիւնք յառաջ եկած է, գաղափար մը կաղմել կարելի չեղաւ, որովհետեւ այդ ընծայարանէն հասած զարգացեալ եկեղեցականներ չեն յիշուիր Սեբաստիոյ կողմերը: 72 թուականին Սեբաստիոյ մէջ եղած այս փորձը մէկ օրինակութիւնն էր ուրիշ դաւառի մը, Վեսարիոյ, որ հալիւ չորս օրուան հեռաւորութիւն ունի: Հոն նոյն տարին Նզիա Եպիսկոպոս ջանքով կը հաստատուի Ս. Վարապետի Ժառանգաւորաց վարժարանը, որ աւելի զարգացաւ և կանոնաւորուեցաւ հիմա, ինչպէս յայտնի է: Ժամանակագրութիւնը կը ցուցնէ որ ճիշդ կէս դար առաջ, այսինքն 1852ին Նեդոկիոյ Յովակիմ Աննայի վանքը ունեցած է Ժառանգաւորաց վարժարան մը որ 20 տարիի չափ տեւած է և 1871ին բարդաւած վիճակ ստացած: 1853ին Մուշի Ս. Վարապետ վանքին մէջ կը հիմնուի Ժառանգաւորաց վարժարան մը և 1856ին Վանայ Վարապայ վանքին մէջ կը հաստատուի Ժառանգաւորաց վարժարան մը, ուր երկրագործական դասեր ալ տրուած են 1860ին: 1858ին ալ Վարնոյ Ս. Լուսաւորիչ վանքին մէջ Արծնեան անուն Ժառանգաւորաց վարժարան մը կը բացուի, ժամանակին առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Զօրաբաբելեանի ջանքով: 1859ին կը բացուի Գաղատիոյ Ս. Աստուածածին վանքին Ժառանգաւո-

րաց վարժարանը, որ կարճ կեսնք մը կունենայ, և արդէն այս յիշուածներէն երկար կեսնք ունեցողներն ալ երկարատեւ արդիւնք չեն ունեցած, բացի Կեսարիոյ Ժառանգաւորացէն, որ մինչև հիմա շարունակած է իր գոյութիւնը: Պէտք է աւելցնել սակայն որ եկեղեցական վարժարաններուն մէջ առաջնութիւնը կը վերաբերի դարձեալ Արմաշի դպրեւանքին, որ 1821 թուականէն ի վեր ունի իր գոյութիւնը:

— ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎԱԸ իր 20 նոյ.— 3 դեկտ. նիստին մէջ շատ ուշադրաւ անօրինութիւն մը ըրեր է: Գաւառական առաջնորդներէ ոմանց համար եպիսկոպոսական վկայական խնդրուած ըլլալով, առ այժմ յետաձգուեր է անոնց նկատառումը և միւս կողմէ որոշուեր է նաև որ ասիէ վերջ, երբ գաւառական առաջնորդ վարդապետ մը եպիսկոպոսական աստիճանի բարձրանայ, խոտմոնագիր մը պահանջուի իրմէ, որ անպատճառ Վիճակին մէջ մնայ և, եթէ օր մը հարկադրուի թողուլ իր պաշտօնը, Վիճակէն չհեռանայ:

— Երանուհի մայրապետի մահովը Գալֆաեան որբանոցին մայրապետութեան պաշտօնը թափուր կը մնար, և պէտք էր որ յաջորդին ընտրութիւնը շուտով տեղի ունենար: Որբանոցի հիմնադրին՝ բարեյիշատակ Սրբուհի մայրապետին, կտակագրին 12րդ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, Ս. Պատրիարքին վերապահուած ըլլալով այս անուանումը, և յարմարագոյն ընտրելիները ներկայացնելու համար Քոյրերու միաբանութիւն մը չգտնուելով որբանոցին մէջ, ուղղակի և ամբողջակի ընտրութիւն մնացած էր Ս. Պատրիարքին վրայ: Լեւոնաբար Ն. Սրբադնութիւնը, կտակագրին իրեն աւանդած իրաւունքով և իր պատրիարքական հեղինակութիւնովը կատարեց այդ ընտրութիւնը և մայրապետ ընտրեց որբանոցին քոյր Գրիստինէ Փափաղեանը՝ որ Երանուհի մայրապետին հիւանդութեան միջոցին իբրեւ տեղակալ վարեց այդ հաստատութիւնը և իր ձիրքերով ու արժանեօք ամենուն ծանօթ, նաև այս առթիւ ցոյց տուած ըլլալով փորձն իր բարեմտանութեանց և անձնուէր ծառայութեան, արժանի համարուեցաւ Ս. Պատրիարքին կողմէ այս պաշտօնին: Իր պաշտօնին հաստատութեան կոնդակը պատրաստուած է, որուն մէջ բացատրուած են իր պաշտօնը՝ իբրեւ մայր որբանոցին և վերատեսուչ հաստատութեան, և իր պարտականութիւնները՝ հանգէպ Պատրիարքարանի, և որուն մէջ քաջալերանք և յորդորներ եղած են նաև որբուհիներուն: Այդ կոնդակը յառաջիկայ երկուշաբթի օր որբանոցին խոստովանահայր և կրօնուսոյց ճէպէճեան Գրիգոր քհնյ.ի ձեռօք պիտի ղրկուի որբանոցը և ի լուր

Պատրիարքարանի պատուիրակին հետ Երուսաղէմ երթալ, հրաւիրելու Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ամեն. Տ. Սահակ Սրբազանը:

— ԱԼԱՇԿԵՐՏԻ նախորդ Առաջն. տեղապահ Մարգարեան Մամբրէ Վ., որ Վան կը դռնուի հիմա, նամակ մը գրելով Ս. Պատրիարքին, յայտնեւ է իր անպաշտօն վիճակը: Ն. Սրբազնութիւնը նկատելով որ յիշեալ վարդապետը Աղթամարի միաբան է և Աղթամարի, ինչպէս նաեւ Վանի, ընդարձակ Վիճակը պէտք ունի հոգեւոր հովիւներու, յանձնարարեց Վանայ առաջն. տեղապահ Տ. Սահակ եպիսկոպոս Բագրևանդեանի որ յարմար պաշտօն մը գտնէ յիշեալ վարդապետին:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՔ

ՀԱՄԱՌՈՑ ԱԿՆԱՐԿ

Ասրպատականի թեմի կացութեան և կարիքների վերայ:

Մեծ Մասիսի կրճ.քից մինչև Կասպից ծովը և Արաքսից մինչև Ուրմիոյ լճի հարաւային Միանդաբ և Սօուդբուլաղ գաւառներն ընկնող տարածութիւնը կազմում է մի ընդարձակ փոխարքայութիւն, որի վարիչն է ըստ սովորութեան Պարսից Շահի դահաժառանգը, և նոյն այդահադին տարածութիւնն է բռնում Ատրպատականի թեմը: Այդ երկրի 14 ընդարձակ գաւառներում և Մակուի խանութեան մէջ ապրում է մօտաւորապէս 48,000 հայ ժողովուրդ, որ պարապում է երկրագործութեամբ, վաճառականութեամբ և արհեստներով: Եթէ միացնելու լիւնենք Երևանի, Դանձակի և Բաքուի նահանգները՝ նոր միայն կստանանք Ատրպատականի թեմի չափ մի տարածութիւն, ուր ցրուած են հայութեան այնքան սակաւածիւ մնացորդները: Ատրպատականի թեմում բացի առաջ-